

MİLLİ SARAYLAR

KÜLTÜR-SANAT-TARİH DERGİSİ SAYI:6 / 2010

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İSTANBUL 2010

Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri

Gökçe DEMİRAY*

XIX. yüzyılda başlayan Osmanlı-Alman ilişkilerindeki sıcak gelişmelerde, siyasî ortam ve her iki devletin menfaatleri önemli ölçüde etkili olmuştur. II. Abdülhamid ve II. Wilhelm arasındaki şahsî dostluğun yanı sıra, Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki ticarî ve siyasî bağlantıların kurulması da bu dostluğu ayrıca kuvvetlendirmiştir. Bir tarım ülkesi olan Almanya 1850 yıllarında endüstri devrimini yaşama-ya başlamış, 1880'lere gelindiğinde ise, sanayileşmeyle birlikte kalkınma hamleleri gerçekleştirmiştir. Ürettiği mallar için kendine hammadde ve pazar arayan Almanya, hem karadan hem de denizden daha kolay ulaşılabilir olması sebebiyle Osmanlı Devleti'yle yakınlaşmayı tercih etmiştir. Osmanlı Devleti ise, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ağır bir yenilgi alarak savaş tazminatı ödemek zorunda kalmış, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren hem ekonomik hem de askerî açıdan çöküntüye uğramıştı. Bu durumdan kurtulmak için, toprak bütünlüğünü zedelemeyen, ticarî ve iktisadî açılardan hedefleri olan Almanya'dan askerî ve ekonomik yardım talep etmekte sakınca görmemiştir.

II. Wilhelm'in ilk iki ziyareti, hem Alman İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti'nin izlediği siyaset açısından hem de Avrupa kamuoyunda uyandırdığı etkiler açısından daha farklı izler taşımaktaydı. Bu çalışmayla, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'ne yaptığı ziyaretlerden sonra iki ülke arasında yaşanan siyasî ve ekonomik gelişmeler ve bu ziyaretler esnasında yapılan törenler incelenecektir.

Almanya'ya karşı kendini daha yakın hissederek Sultan II. Abdülhamid, hatıralarında Almanya'ya bakış açısını şöyle anlatmaktadır:

“Yunanlılara, canlılıklarından dolayı Şarklı Fransızlar dendiği gibi, Türklere de bazen Şarklı Almanlar derler. Hakikaten de Almanlarla aramızda bir karakter benzerliği vardır ve belki de bundan dolayı onlara doğru dönmekteyiz.

Sempatimi Almanlara tevcih etmem için sadece Kayser'in şahsî kâfidir. O, gayri ihtiyari sevilen, itimat telkin eden, hakikaten hayran olunacak bir insandır. Memleketinin seviyesini de ne kadar yükseltmiştir.

Onlar da Osmanlılar gibi yavaş ve geç harekete geçen, fakat sadık ve namuslu insanlardır; çalışkan ve sebatkârdırlar.”¹

Sultan II. Abdülhamid'in bu bakış açısı Almanya'nın imtiyazlara daha çabuk sahip olmasını sağlamıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti için felakete sonuçlanmıştı. Silahların yetersizliği yanında, yeterli sayıda yetişmiş subay olmayışı, ordunun eğitimsiz oluşu Osmanlı Ordusu'nda ıslahat fikrini de beraberinde getirmiştir. 1880 yılının Mayıs ayına gelindiğinde Sultan Abdülhamid, orduda gerçekleştirmeyi düşündüğü reform hareketi için İstanbul'daki Alman Büyükelçi Von Hatzfeld aracılığıyla Bismarck'tan askerî ve sivil uzmanlar gönderilmesi isteğini dile getirmiştir.²

1881 Kasımı'na gelindiğinde, ordu için uzmanlar istenmek üzere Almanya'ya Ali Nizami Bey başkanlığında bir heyet gönderilir. Nihayet Albay Kooahler yönetiminde, askerî ve idarî alanda yetişmiş ilk Alman askeri heyeti gelmişti. 1883 yılında ise Colmar von der Goltz bu heyetin başına geçmiş ve uzun yıllar orduda görev almıştı.³ Temmuz 1880 yılında da iki taraf arasında yapılan sözleşmeye göre, askerî danışmanlar yüksek ücret ve ayrıcalıklı imtiyazlara sahip olacaklardı. Orduda yapılacak ıslahat için bir taraftan Alman subaylar çağırılırken bir taraftan da Osmanlı ordusundan subaylar yetiştirilmek üzere Almanya'ya gönderiliyordu. Osmanlı ordusunun teçhizi için Krupp ve Mauser firmalarına silah siparişleri verilip, Almanya Osmanlı ordusunun tek askerî malzeme sağlayıcısı haline gelmiştir.

Ulaşım ağının yetersizliği sebebiyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda gereken yardım askerî birliklere ulaştırılamamış, insanî ve malî kayıplar nedeniyle Osmanlı büyük bir çöküntüye uğramıştı. Arap Yarımadası'nda ise Arap milliyetçiliği körlendiğinden, sürekli isyan çıkıyordu. Hem bu isyanların zamanında bastırılması hem de Arap ülkeleriyle ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırmak ve aynı zamanda yetiştirilen mahsullerin ucuz ve hızlı olarak nakledilmesi için Sultan II. Abdülhamid Anadolu demiryollarının yapılmasını istiyordu. Osmanlı Devleti'nde bir demiryolu ağı inşa ettirmek için Avrupa sermayesi ve bilgisine ihtiyaç duyulduğu gibi, bu alanda İngiliz ve Fransız tekelinde olan demiryolu inşasını ise Almanlara vermek istiyordu. Yapılan görüşmeler sonucunda Almanlar Haydarpaşa-İzmit demiryolunu işletme, İzmit-Ankara demiryolunun ise inşa imtiyazını almışlardır. İmtiyazı alınan bu hattı inşa etmek maksadıyla, merkezi İstanbul'da kurulmuş ve bir anonim şirket olan Anadolu Demiryolları Şirketi kurulmuştu. İmtiyaz sözleşmesinde, taahhüt edildiği gibi İzmit-Ankara hattı zamanında inşa edilmişti. II. Abdülhamid, Almanların Anadolu'daki demiryolu inşasında gösterdikleri performanstan memnun kalmış, Ankara-Kayseri ve Eskişehir-Konya hattının inşasını da aynı şirkete vermiştir.⁴

Demiryollarının Bağdat'a kadar uzatılmasını Sultan, Alman Konsolosu ile yaptığı görüşmede ifade etmiş, ancak şirketin masrafların çıkartılması için beklenmesi yönünde fikir beyan etmesi üzerine demiryolu inşa taleplerini, bir Alman firmasıyla görüşmek üzere Berlin'deki Büyükelçiyi görevlendirmişti. Nihayet, İmparator'un

I Hamidiye Hicaz Demiryolu'nun iki yüz otuz ikinci kilometresindeki büyük köprünün batı tarafından görünümü,

Env. No. 100/454

Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyareti sırasında Bağdat Demiryolları üzerine iki hükümdar görüşmüşler, ayrıca Anadolu Demiryolu'nun Fırat üzerinde kurulacak bir gemi işletmeciliği ile birlikte, Basra'ya kadar uzatılması ve Mezopotamya bölgesi'nde kurulacak sulama kanalları sisteminin her iki ülke ekonomisi açısından yararlı olacağı konusunda hemfikir olmuşlardır.⁵ 1889 ve 1917 yılları arasında Almanya İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u üç kez ziyaret etmiş, bu ziyaretlerin ikisi Sultan Abdülhamid, üçüncüsü ise Sultan Reşad zamanında gerçekleşmiştir. Ziyaretlerin ana nedeni, Alman mallarına pazar bulunması ve Ortadoğu'da bir nüfuz alanı oluşturulmasıydı. İmparator'unun yaptığı ziyaretler sonucunda iki devlet arasında imzalanan antlaşmalar, Almanya'ya Osmanlı topraklarında ticari ve iktisadi imkânlar sağlamıştır. Ayrıca Bağdat Demiryolu inşaa imtiyazını elde etmişlerdir.

Almanya İmparatoru ve İmparatoriçe Osmanlı İmparatorluğu'nu ilk kez 1889 yılında ziyaret etmişlerdir. II. Wilhelm'in, kızkardeşi Prenses Sofi'nin Yunan Veliahdı Prens Konstantin ile evlenmeleri dolayısıyla Yunanistan'a giderken İstanbul'u da ziyaret maksadıyla yolculuğa çıktığı anlaşılmaktadır.⁶ Sultan II. Abdülhamid, iade-i ziyaret yapılamayacağını Elçi Radowitz'e bildirip, kesin teminat alındıktan sonra Alman Hükümeti'ne davetiye telgrafının çekilmesini emretmiştir.⁷

İmparator II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'na yapacağı ziyaret sebebiyle İstanbul'a gelişinden önce yolların yaptırılması yanında, bozuk olanları tamir ettirilmiş, belediye maliyeden yüzbin kuruş temin ederek bu onarımlara sarfetmiştir. Padişahın özellikle, misafirleri ağırlamakla görevli kimselere ihanda bulunmasıyla, Arifi Paşa'ya 250, Eski Londra elçisi Muzuruz Paşa ile Yüksek Askeri Komisyon Müfetişi Ali Nizami ve Berlin Elçisi Tevfik Paşa'ya 150'şer, Raşid, Goltz ve Ahmed Ali Paşalar ile Albay Hakkı Paşa'ya 100 lira ile İbrahim Bey ve Albay İzzet Bey'e 75 şer lira verilmiştir. Yine bu sebeple bütün askeri ve sivil memur ve hizmetlilere birer maaş verilmesini Padişah emretmiştir.⁸

Yine II. Wilhelm ve eşinin gelişi münasebetiyle Yıldız Sarayı'nın bahçesindeki Şale Köşkü'nde hazırlıklar yapılmış, misafirlerin rahat ettirilmesi için ihtimam gösterilmiştir.

Yıldız'daki Şale Kasrı Hümayun'una ilave olarak bir köşk inşa edilmiştir. Üç kısımdan oluşan Şale Kasrı Hümayun'unun ilk kısmının yapım tarihi ve mimarı bilinmemekle beraber, döşemeci Leon tarafından tefriş edildiği bilinmektedir. Şale Kasrı'nın ikinci kısmı ise, 1887'de Sermimar Serkis Balyan'a 4370 Osmanlı lirasına ihale edilmiş, Kaiser Wilhelm ve eşinin İstanbul'u ilk ziyareti sırasında 1889'da inşa edilmiştir.⁹

2 Kaiser II. Wilhelm'in Yıldız- Şale'ye Gelişi, 1899, Env. No. 11/1200

Yıldız'daki Şale Köşkü'nde, İmparator ve İmparatoriçe ile maiyetindekilere özel olarak yatak, yemek ve yazı odaları hazırlanmıştı.

Yıldız'daki Eski Merasim Köşkü'nün üst katındaki 11 numaralı çay salonu, Alman İmparatoru'nun yatak odası olarak hazırlanmış, duvarlar ipekli kumaşlarla kaplanmış ve köşelere, kenarlara kahverengi kordonlar geçirilmiş, perdeler ise beyaz ipekli bir mefruşat ile döşenmişti. Kapılar beyaz üzerine kabartma çiçek ve saksı resimleriyle, altın yaldızla süslenmiş, tavanın muhtelif yerlerine yağlı boya manzara resimleri yapılmış, tavan kenarları yine altın yaldızla tezyin edilmişti.

II. Abdülhamid, misafirlerin en iyi şekilde ağırlandabilmesi için gereken bütün tedbirleri almıştı.

İmparator'un çalışma odasına sabahları İstanbul'da çıkan gazeteler konulacak, salonlarda ise barometre, termometre ve dürbün bulundurulacaktı. Salonlara, yemek odasına, merdiven başlarına da çiçekler konulacak, temizlik ve bakımlarından Bahçivanbaşı sorumlu olacaktı. Akşamları Muzika-yı Hümayun ve incesaz takımı hazır bekleyecek, misafirlerin arzularına göre çalacaklardı.¹⁰

İmparator ve İmparatoriçe gezmeye çıktıkları zaman arabalarının arkasında bir araba ile kilerci görevlendirilecek, su, sigara ve yiyecek temin edilecekti.

Sabahları gerek İmparator, gerekse İmparatoriçe ve maiyetlerine çay, sütlü kahve, çikolata, tereyağı, yumurta ve soğuk et ikram edilecek, kendilerine gündüz ve akşam yemek saatleri sorulacaktı. Yemek odasında dört kilerci daimi surette bulundurulacak, İmparator ve İmparatoriçe ile maiyetlerinin bulunacakları iki ayrı dairede her istediklerinin Merasim Dairesi'nden getirmek için birer sofracı bulundurulacaktı.¹¹

İmparator II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria Osmanlı topraklarına ilk kez 2 Kasım 1889 Cumartesi günü gelmişlerdir. İmparator ve maiyetindekileri almak üzere Müşir Ali Nizami Paşa ile Keçeci-zade Fuad Bey, özel bir trenle Berlin'e gönderilmiş, İmparator tarafından Kaiserhoff Otel'i'nde ağırlandı. Almanya İmparatoru ve İmparatoriçe Atina'da Yunan Kralı'nı tebrik etmek istediklerinden deniz yoluyla gelmeyi tercih etmişlerdi. Bu sebeple, İmparator Kaiser zırhlısında, kraliçe ve maiyeti ise Hohenzollern İmparatorluk Yatı'nda yolculuk yapmıştır. Kendilerine İmparator'un kardeşi Prens Hanri, Meklenburg Dukası ve Kont Herbert von Bismarck refakat ediyordu. Maiyet erkânı ise, Danzing vapurundaydı.¹²

1 Kasım 1889 Cuma günü Çanakkale'ye varan Alman Donanması'nı ve İmparatoru'nu zırlı gemilerden Asar-ı Tevfik Fırkateyni ile Feth-i Bülend korveti karşılamıştı.

Padişah adına İmparator ve İmparatoriçeyi Çanakkale'de karşılamak üzere Hariciye Nazırı Said Paşa ile eski Sadrazam Müşir Edhem Paşa, Berlin Sefiri Tevfik Paşa ve Hariciye Teşrifatçısı İbrahim Bey görevlendirilmişlerdi. İmparator'un mihmandarlığına Müşir Ali Nizami Paşa ile Ferik Von der Goltz ve Ahmed Ali Paşalar, imparatoriçenin mihmandarlığına eski Londra sefiri Muzuruz Paşa ile Ferik Raşid Paşalar, Prens Hanri'nin mihmandarlığına ise Amiral Hakkı Paşa ile Miralay İzzet Bey memur edilmişlerdir. Bu heyete Almanya'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Radowitz ile maiyeti de katılmıştı. Çanakkale Boğazı'ndan girildiği vakit, bütün gemiler tarafından alay sancakları çekilip askerler güvertelere çıkarılarak "çok yaşa" ve alkış sesleriyle karşılanan İmparator, Kaiser zırhlısında karşılama heyeti ile tanışmıştır. Kumkale ve Seddülbahir Kaleleri'nin önünden geçilirken yirmibirer pare top atışıyla selamlanmışlardı. İstanbul'a geldiklerinde, Sefaret maiyet memurlarının bulunduğu vapur ile Loyd kumpanyalarından Alman tebaasının kiraladıkları vapurlar, Şirket-i Hayriye'den ahali tarafından tutulan vapurlarla beraber İmparator ve İmparatoriçe karşılanmış, vapurlardaki bando Alman marşını çalarken, kendileri de İmparator'u alkışlamışlardı.¹³ Haliç önlerine gelindiğinde Tophane meydanından ve karakol gemisinden toplar atılarak ve geminin güvertesinden erler "yaşa" sesleriyle İmparator'u selamlamışlardı.

Hazırlanan filika, İmparator ve İmparatoriçeyi alarak yola çıkmış, misafirlere

tahsis edilen Teşrihiye Vapuru da onları takip etmişti. Sultan II. Abdülhamid, maiyeti erkânı, şeref kıtası ve mızıkâ ile misafirleri Dolmabahçe Sarayı rıhtımında karşılaşmış, padişahın kızı Nâile Sultan, İmparatoriçeye buket takdim etmişti.¹⁴ Rıhtımdan saraya kadar döşenen halılar üzerinde yürünerek Muâyede Salonu'na gelinmiştir. O gün İmparator "Hussar Alayı" üniformasını giymiş, başına da yine aynı alayın sorguçlu serpuşunu takmıştı. İmparatoriçe ise açık renk elbise giymiş, elinde beyaz süslü bir şemsiye taşımaktaydı. Muâyede Salonu'nda biraz istirahat edildikten sonra arabalar ile ikamet edecekleri Yıldız 'a hareket etmişlerdir. Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı Saltanat Kapısı önüne kadar yol boyunca askeri sınıf mensupları üniformalarıyla selam vaziyetinde durmuşlar ve mızıkların önlerinden geçilirken İmparator'un marşını çalmışlardır. Misafirler Yıldız Sarayı Misafir Dairesi'ne geldiklerinde Muzika-yı Hümayun İmparator Marşını çalarak selam resmini yerine getirmiştir.¹⁵ Kasr-ı Cedid'e padişah teşrif ettikten sonra askeri sınıf kıtaları geçit resmine başlamışlar, Muzika-yı Hümayun önce İmparator Marşı'nı sonra Hamidiye Marşı'nı, en son olarak da asker marşını çalmıştır.

Öğle vakti İmparator, eşi, maiyeti ve muhafızları Ayasofya, Sultanahmet ve civarını gezdikten sonra akşam Yıldız Sarayı'nda yapılacak resmi ziyafette bulunmak üzere dönmüşlerdir.¹⁶ Sarayın saltanat kapısı önünde Maiyet Bölüğü ihtiram durumunda ve Muzika-yı Hümayun da İmparator Marşı'nı çalarak İmparator ve İmparatoriçeyi selamlamışlardı. Ziyafet esnasında da bütün merasimlerde olduğu gibi resmi üniformalar giyilmiş, Padişah (L'agle Noir) (Kara Kartal) nişanını ve diğer büyük nişanlarını ve yanındaki maiyeti de Alman nişanlarını göğüslerine takmışlardı. Muzika-yı Hümayun önce İmparator sonra da Hamidiye marşını çalmıştı. Padişah, İmparator ve İmparatoriçe, nazırlar ve sefirlerden davet edilmiş olanlar bir sofrada, yine bazı nazırlar ve hatırlı kişiler de bir başka sofrada olmak üzere ziyafet tamamlanmıştır.

Ertesi Pazar günü İmparator ve maiyeti Beyoğlu'nda Protestan Kilisesi'nde dini merasimlerde bulunduktan sonra sefarethaneye giderek, öğle yemeğini yemişler, İmparator tebaa ile görüşmelerde bulunmuştur. Akşama doğru Topkapı Sarayı'nı özellikle de Hazine Dairesi'ni gezerek Yıldız'a dönmüşlerdir.

O akşam İmparatoriçe Harem-i Hümayun'u ziyaret etmiş, Teşrifat Nazırı Münir Paşa'nın eşi teşrifat merasimini, tercümanlık vazifesini ise Adliye Müsteşarı Vahan Efendi'nin kızı ile Artin Paşa'nın kızı yapmışlardı. Yemek esnasında orkestra, yemekten sonra ise saz takımı Harem-i Hümayun'da eğlence tertip etmişti.¹⁷ Bu ziyaret sırasında Valide Sultan, Sultan II. Abdülhamid'in iki kız kardeşi Seniha ve Mediha Sultanlar, İkinci Kadın Bîdar Kadınefendi ve Bîdar Kadınefendi'den olma kızı Nâime Sultan İmparatoriçeyle tanıştırılmıştı.¹⁸

Pazartesi günü İmparator Harbiye Mektebi'ni ziyaret etmiş, maiyetindekiler de İstanbul çarşılarını gezmişlerdir.¹⁹ Akşam yine Yıldız'daki ziyafete iştirak edilmiş, bu esnada İmparator, Hohenzollern nişanının bir kolyesini padişaha takdim etmiştir.

Salı günü Sultaniye Vapuru ile Boğaziçi gezilirken, boğazın her iki tarafındaki sahilhaneler ve hükümet binaları kandillerle donatılmış ve havai fişek gösterileri yapılmıştır. Daha sonra Beyoğlu'nda Opera Kumpanyası tarafından düzenlenen küçük çocukların yapmış olduğu gösteri izlenmiştir. Bu gösteri sırasında siyah kıyafetler giyilmiş, yine yakalara nişanlar takılmıştır. İmparator, padişaha üstünde kendi markası işlenmiş olan bir mavzer hediye etmiştir.

Çarşamba günü, Yıldız Sarayı'nda Silahhane Dairesi'ni gezen İmparator ve İmparatoriçeye, Padişah, beğendikleri eşyaların hatıra olarak hediye edileceğini bildirmiş, İmparator'un beğendiği murassa bir kılıç kendisine takdim olunmuştur.

Akşam saatlerinde İmparator ve maiyetleri ziyaretlerinin ilk gününde olduğu gibi askeri merasim ile Dolmabahçe Sarayı'na inmişler, burada verilen bir veda ziyafetinden sonra yine gelişlerinde olduğu gibi, dönüşlerinde de törenlerle Çanakkale'ye kadar uğurlanmışlardır.

Almanya İmparatoru ve İmparatoriçenin ilk ziyaretlerinde gelişlerinden dönüşlerine kadar erzak, levazımat ve diğer eşyalar için toplam yüz doksan yedi bin üç yüz kırk altı kuruş kırk dokuz buçuk santim tutarında masraf yapılmıştır. ²⁰

Almanya İmparatoru'nun ziyaretleri sonucunda, Almanlara Haydarpaşa Limanı inşa ruhsatı verilmiş, Köstence ile İstanbul arasında telgraf hattı çekilmesi ve Bağdat Demiryolu'nun Konya'ya kadar uzatılması imtiyazları verilmiştir.

Almanya İmparatoru ve İmparatoriçe Osmanlı İmparatorluğu'nu ikinci kez 1898 yılında ziyaret etmişlerdir. II. Wilhelm'in, Kasım 1897'de, bir sene sonra inşaatı tamamlanacak olan Alman Protestan Kilisesi'nin açılış merasimine katılmak istediğini bildirmesi üzerine, II. Abdülhamid bu ziyaretten memnuniyet duyacağını ifade etmiştir. ²¹

Misafir hükümdarların ikameti için yine Şale Köşkü hazırlanmıştır. Köşke Merasim dairesi denen yeni bir bölüm Mimar D'aranco'ya yaptırılarak eklenmiş, bütün köşk tamir edilip, yeniden düzenlenmiştir.²² Yine bu maksatla Şale Köşkü'nde ziyafetlerin verildiği Sedefli Salon'un sedef kakmalı kapı ve dolap kapakları Çırağan Sarayı'ndan getirtilmiştir.²³ Tören salonu için üç göbekli olarak tasarlanan halı dokutturulmak üzere Hereke Halı Fabrikası'na ısmarlanmıştır.²⁴ Köşkün elektrikle aydınlatılması için düzenlenen tesisat 1898 yılında Siemens ve Halske firmaları tarafından yapılmıştır.²⁵ Merasim Dairesi'nin İmparatora ayrılan kısmında bir yatak, bir tuvalet, bir çalışma odası ve iki salon hazırlanmış, tuvalet odasındaki büyük ayna üzerinde altından bir Alman kartalı konulmuştu. İmparatoriçenin dairesindeki eşyalar da gül rengi ve sarı kadife ile ipekli kumaşlarla döşenmiş, üzerlerine de Hohenzollern Hanedanı'nın arması işlenmişti. ²⁶

İmparator ve İmparatoriçe'nin Osmanlı topraklarını ikinci ziyaretleri gerçekleşmiş, 18 Ekim 1898 Salı günü İstanbul'a gelmişlerdir. Bu seyahatte kendilerine dışişleri bakanı, teşrifat nazırı, saray nazırı, özel hekimleri, yaverler, saray başrahibi ve Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi refakat ediyorlardı. İmparator ve İmparatoriçe Venedik'e kadar özel bir tren ile gelmişler, yine Hohenzollern yatı ile Çanakkale'ye doğru yola çıkmışlardır. Misafirleri karşılamak üzere Şûray-ı Devlet Reisi başta ol-

3 Dolmabahçe Sarayı Rıhtımı'nda
Kaiser II. Wilhelm, 1898,
Env. No. 11/1460

3

mak üzere Said Paşa, Şûrây-ı Devlet Âzası Turhan Paşa, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa, hünkârın özel erkân-ı harbiyesinden Müşir Şakir Paşa, hünkâr yaveri Kamphoevenner Paşa, Orman, Maadin ve Ziraat Nazırı Selim Melhame Paşa, Teşrifatî-i Hariciye İbrahim Bey, hünkâr yaverlerinden Ferik Ahmed Ali Paşa, Mirliya Nasır Paşa, Berlin Sefiri Tevfik Paşa, bahriye hekimlerinden İzak Paşa memur edilmişlerdir. Padişahın emri üzerine bütün memurlar üniformalarını giymiş, Boğaziçi'ndeki sahilhaneler kandillerle donatılmıştır.²⁷ Yine padişahın emri üzerine misafirler, İmparatorluk forsu çekilmiş, küreklerinde Alman arması işlenmiş beş çifte filika ile halılarla döşenmiş Dolmabahçe rıhtımına çıkmışlardır.

İmparator "Hussar Alayı" üniforması, İmparatoriçe ise leylak rengi ve dantellerle süslü bir elbise giymişti. İmparatorun göğsünde İftihar, İmparatoriçenin göğsünde ise şefkat nişanı takılıydı. Padişah da üniformasını giymiş, Hohenzollern nişanı takmıştı. Refia Sultan, İmparatoriçeye bir buket takdim etmişti. İmparator ve İmparatoriçe ikinci ziyaretlerinde Almanya Sefareti'nde düzenlenen kabul resmine katılmış, Alman Kız Lisesi'ni ve Eyüp Türbesi'ni ziyaret etmiş, yine Boğaziçi'nde gezintilere çıkmıştır. İmparator ve maiyeti Hereke Halı Fabrikası'nı da ziyaret etmiş, burada Sultan II. Abdülhamid, İmparator ve İmparatoriçeye 40220 kuruş değerinde dört adet halı seccade ve 90096 kuruş değerinde 7 adet halı hediye etmiştir.²⁸ İmparatoriçe için ise Harem-i Hümayun'da kabul resmi yapılmıştır. Valide Sultan ve Sultanlar İmparatoriçe'yi salonun kapısından karşılamışlar, tercümanlık vazifesi Artin Paşa'nın kızı tarafından yapılmıştı. Kabul töreninde, Sultanlar beyaz alafrağa elbiseler giymişler, nişanlarını takmışlardı. Ayrıca başlarına taç takmışlardı. Kâtipler ve Hazinedar Usta ise alaturka giyinmişlerdi. İmparatoriçe Valide Sultan'la Hazinedar Usta'nın ve kâtibelerin kıyafetlerini çok beğenmiş, hatta kâtibelerin bazılarını huzuruna çağırarak dikkatle incelemişti. Kahveci Kalfa'ların kahve merasimi de son derece hoşuna gitmiş, kalfaların vazifeleri ve adetler hakkında bilgi almıştı.²⁹

İmparator, Sultanahmet Meydanı'nda bu gezinin hatırası ve Türk- Alman dostluğunun simgesi olarak XIX. yüzyıl mimarisinin bir örneği olan Alman Çeşmesi'ni yaptırmıştır. Çeşmenin kubbesi altın mozaiklerle süslü olup, sekiz adet madalyon işlenmiştir. Bu madalyonların dördüne, açık yeşil zemin üzerine altın yaldızlı harflerle, Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası, diğer dördüne ise Prusya mavisî zemin üzerine yine altın yaldızlı gotik harflerle, Wilhelm'in baş harfleri "W. II" ile bunların üstünde bir taç işlenmiştir. Çeşmenin su haznesi üzerindeki yedi satırlık bronz kitabede Almanca "Alman İmparatoru Wilhelm II bu çeşmeyi Şevketli Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'i ziyaretinin bir şükran anısı olarak 1898 senesinin sonbaharında inşa ettirdi." yazmaktadır.³⁰ Osmanlıca olan ikinci kitabe ise Daire-i Seraskeri Reisi Giridli Muhtar Efendi'nin beyitiyle Hattat Mehmet İzzet Efendi'nin sülüs hattı ile yazılmıştır. İmparator'un manzumeyi yazana verilmek üzere hediye ettiği kıymetli bir yüzük, manzumenin sahibi olan Giridli Muhtar Efendi'ye verilmiştir.³¹

İmparator ve maiyetinin gezi programlarının ikinci kısmı Kutsal Topraklar'ın ziyaret edilmesiydi. 25 Ekim 1898'de Hayfa'ya ulaşan İmparatora yüksek rütbeli 127 Osmanlı memur ve askeri ile Katolik ve Protestan Alman kolonileri de refakat etmiştir. Daha önceden Hayfa'ya giden Hassa Ertuğrul Alayı yeni dikilmiş üniformalarıyla İmparatoru karşılamıştır. 29 Ekim'de Kudüs'e ulaştığında ise İmparator ruhani reisler tarafından karşılanmış, gezdiği bütün kiliselerde ihsanda bulunmuştur. Hem Protestan Almanlar'ın hem de Katolik Almanlar'ın İmparatoru olduğunu göstermek için Katoliklerin ruhani reisi Kardinal Piavi'ye en yüksek nişanlardan biri olan Rother Adlerorden'i tevcih etmiştir. 30 Ekim'de Beytlehem'deki Protestan Kilisesi Ayini'ne katılan İmparator, Kudüs'teki Alman Kilisesi'ni (Erlöserkirche) ayinle açmıştır. 13 Kasım'da da Şam'da Emeviye Camii'nde Selahatin-i Eyyubi'nin mezarını ziyaret ederek ünlü nutkunu vermiştir: "Burada bütün zamanların en kahraman askeri Sultan Selahaddin'in mezarı önündeyim. Majesteleri Sultan Abdülhamid'e

4 Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm'in Sultan II. Abdülhamid'i ikinci ziyaretinde, kendisini 300 milyon müslümanın koruyucusu ilan eden konuşmasını yaptığı Şam-ı Şerif, Env. No. 100/4539. (II. Wilhelm'in doğu seyahati ile ilgili bir fotoğraf olabilir.)
5 Alman İmparatoru Kayser Wilhelm ve İmparatoriçe Augusta Victoria'nın Lübnan Baalbek'i ziyaretleri anısına dikilen anıt, Env. No. 100/215.

misafirperverliğinden dolayı teşekkür borçluyum. Gerek Majeste Sultan gerekse Halifesi olduğu dünyanın her tarafındaki 300 milyon Müslüman bilsin ki, Alman İmparatoru onların dostudur.”

Bu ziyaret, özellikle de Alman İmparatorluğu açısından tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Köstence- İstanbul telgraf hattı ruhsatı, Anadolu Demiryolları'nın Bağdat'a uzatılması imtiyazı, Alman Katoliklerin Alman himayesine alınması ve ticari ilişkilerin yoğunlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman nüfuzunu arttıran sebeplerdir.

Almanya İmparatoru II. Wilhelm, üçüncü ve son kez olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu 20 Ekim 1917'de Birinci Dünya Savaşı'nın kritik günlerine gelen Sultan Reşad zamanında ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, diğer ziyaretlere göre daha farklıydı. Savaş faturasını çok ağır ödeyen, umutlarını kaybeden halk için moral ve destek anlamını taşıyordu.

Osmanlı- Alman yakınlaşması III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde, orduda ıslahat fikri ile başlamış, Sultan II. Abdülhamid zamanında gelişmiş, onun tahttan indirilmesinden sonra Avrupa'daki politik dengeler bozulmuş, birçok Balkan Devleti Osmanlı'ya cephe almışlardı. I. Dünya Savaşı sırasında Büyük Avrupa Devletleri İtilaf ve İttifak Devletleri olarak ikiye ayrılmışlar, İttihat ve Terakki Hükümeti de Almanların yanında yer almışlardı. II. Dünya savaşından da ağır bir yenilgiyle çıkan ve çok ağır faturalar ödeyen Almanya, savaşlardan sonra, özellikle ekonomik anlamda büyük atılımlar yapmış ve dünyada yine söz sahibi olmaya başlamıştır. Geçmişten geleceğe uzanan Türk- Alman dostluğu, günümüzde de gerek ekonomik gerekse siyasi platformda güçlenerek etkilerini devam ettirmektedir.

*Hat ve Yazı Takımları Birimi Sorumlu, TBMM Milli Saraylar.

NOTLAR

- 1 Abdülhamit, (Sultan [II.]). *Siyasi Hatıratım*, (Haz. Ali Vehbi Bey), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999, s. 100.
- 2 İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 103-107
- 3 Kemal Beydilli, "II. Abdülhamid Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında", *İÜFTD*, Sayı: 32, Mart 1979, s. 481-494.
- 4 H. Bayram Soy, "II. Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamid", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 13, Ankara, 2002, s. 25-33.
- 5 Murat Özyüksel, *Osmanlı- Alman İlişkileri Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları*, Arba Yayınları, İstanbul, 1988, s.,121.
- 6 BOA. , HR.SYS.163/49
- 7 Cavide Işıksal, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u Birinci Ziyareti", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 68, Eylül 2002, s. 60-61.
- 8 Cavide Işıksal, *a.g.m.*, s. 61
- 9 Feryal İzer, "Kaiser Wilhelm'in İstanbul'u Ziyareti ve Şale Kasr-ı Hümayunu", *Tarih ve Toplum Dergisi*, C: 13, Sayı: 73, Ocak 1990, s. 13.
- 10 Halûk Y. Şehsuvaroğlu, *Tarihi Odalar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1954, s. 81-82.
- 11 MSHHA E-I /59
- 12 Prof. Dr. Bedi. N. Şehsuvaroğlu, "Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in Yurdumuzu Ziyaretleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 6, Temmuz 1972, s.21
- 13 BOA., Y.PRK.SRN 2/68
- 14 Ayşe Osmanoğlu, Babam Sultan Abdülhamit (Hatıralarım), Selis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 51. Bir başka görüşe göre imparatoriçeye buket takdim eden Naime Sultan'dır. Bkz. Şehsuvaroğlu, *a.g.m.*, s. 51.
- 15 BOA., Y.PRK.PT 5/67
- 16 BOA., Y.PRK. TŞF 2 /96
- 17 BOA., Y.PRK. PT 5/114
- 18 Ayşe Osmanoğlu, *a.g.m.*, s. 51.
- 19 BOA., Y.PRK.PT 5/97
- 20 BOA., Y.PRK.PT 5/87
- 21 H. Bayram Soy, *Almanya'nın Osmanlı Devleti Üzerinde İngiltere ile Nüfuz Mücadelesi*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 160.
- 22 Şehsuvaroğlu, *a.g.m.*, s. 27.
- 23 Halit Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003.
- 24 MSHHA E-II /1695
- 25 İzer, *a.g.m.*, s. 14.
- 26 Şehsuvaroğlu, *a.g.m.*, s. 27.
- 27 BOA., Y.PRK. ŞH 8/45
- 28 Ayşe Fazlıoğlu, *Düjümün Son Halkası: Osmanlı Sarayı Halıları*, Milli Saraylar Yayınları, İstanbul 2006, s. 30.
- 29 Osmanoğlu, *a.g.m.*, s. 52.
- 30 Mehmet Yavuz, "Osmanlı'da Alman Mimarlar ve Eserleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 15, Ankara, 2002, s. 402-403.
- 31 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul, 1970, s. 170.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, Dr. Mustafa, "Osmanlı- Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", *OTAM (A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 6, 1995, s. 1-38.
- ABDÜLHAMİT, (Sultan [II.]). *Siyasi Hatıratım*, (Haz. Ali Vehbi Bey), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999.
- BEYDİLLİ, Kemal, "II. Abdülhamid Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında", *İÜFTD*, Sayı: 32, Mart 1979, s. 481-494.
- BOA., HR. SYS.163/49
- BOA., Y.PRK. HR 13/52
- BOA., HH. D 11638
- BOA., Y.PRK. PT 5/67
- BOA., Y.PRK. PT 5/87
- BOA., Y.PRK. PT 5/97
- BOA., Y.PRK. PT 5/114
- BOA., Y.PRK. ŞH 8/45
- BOA., Y.PRK. TŞF 2/96
- BOA., Y.PRK. SRN 2/68

- FAZLIOĞLU, Ayşe, *Düğümün Son Halkası: Osmanlı Sarayı Halıları*, Milli Saraylar Yayınları, İstanbul 2006, s. 30.
- GENCER, Dr. Mustafa, “Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde Şark Meselesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C:13, Ankara 2002, s. 34-39.
- GEZGÖR, Vahide, İREZ, Feryal, “Yıldız Sarayı Kasr-ı Hümayunlarından Şale”, *Milli Saraylar 1992*, Ankara.
- GEZGÖR, Vahide, İREZ, Feryal, *Yıldız Sarayı Şale Kasr-ı Hümayunu*, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, İstanbul, 1993.
- İŞIKSAL, Cavide, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in İstanbul’u Birinci Ziyareti”, *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, Sayı: 68, Eylül 2002.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul, 1970, s. 170.
- İZER, Feryal, “Kaiser Wilhelm’in İstanbul’u Ziyareti ve Şale Kasr-ı Hümayunu”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, C: 12, Sayı: 73, Ocak 1990.
- MSHHA E-II /1695
- MSHHA E-I /59
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- OSMANOĞLU, Ayşe, *Babam Sultan Abdülhamit (Hatıralarım)*, Selis Yayınları, İstanbul, 2007.
- ÖZYÜKSEL, Murat, *Osmanlı-Alman İlişkileri Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları*, Arba Yayınları, İstanbul, 1988.
- PINAR, İlhan, “Kayzer II. Wilhelm’in Doğu Gezisi Bağlamında Alman İmparatorluğu’nun Osmanlı’ya Yönelimi Üzerine”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, C: 20, Sayı: 120, 1993, s. 358-361.
- SOY, H. Bayram, “II. Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamid”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C:13, Ankara 2002, s. 25-33.
- SOY, H. Bayram, *Almanya’nın Osmanlı Devleti Üzerinde İngiltere ile Nüfuz Mücadelesi*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.
- ŞEHİSUVAROĞLU, Prof. Dr. Bedi. N, “Almanya İmparatoru II. Wilhelm’in Yurdumuzu Ziyaretleri”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 6, Temmuz 1972, s. 20-27.
- ŞEHİSUVAROĞLU, Prof. Dr. Bedi. N, “Son Ziyaretler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 7, Ağustos 1972, s. 80-87.
- ŞEHİSUVAROĞLU, Halük Y., *Tarihî Odalar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1954.
- TEPEKAYA, Yrd. Doç.Dr. Muzaffer, “Osmanlı- Alman İlişkileri (1870-1914)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C:13, Ankara 2002, s. 40-53.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya, *Saray ve Ötesi*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003.
- YAVUZ, Mehmet, “Osmanlı’da Alman Mimarlar ve Eserleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 15, Ankara 2002, s. 402-403.

